JYX
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Eskelinen, Teppo

Title: Solidaarisuuksien heikkenemisestä

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © The Author & Valtiotieteellinen yhdistys, 2019.

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Eskelinen, T. (2019, 16.12.2019). Solidaarisuuksien heikkenemisestä. Politiikasta. https://politiikasta.fi/solidaarisuuksien-heikkenemisesta/

SOLIDAARISUUKSIEN HEIKKENEMISESTÄ

16.12.2019

16.12.2019 POLITIIKASTA ARTIKKELIT, TEPPO ESKELINEN 0

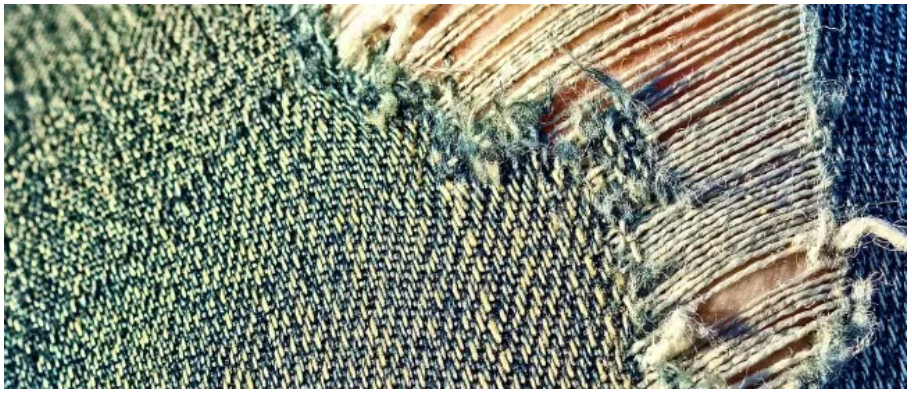

Lukuaika: 4 min.

Solidaarisuus ei ole talouden vastakohta, vaan monessa mielessä myös taloudellisen toiminnan edellytys. Kuitenkin juuri talouteen liittyvät ajatustavat ja politiikkaideat usein joko sivuuttavat solidaarisuuden merkityksen tai tuottavat sitä heikentäviä sivuvaikutuksia.

Solidaarisuuden käsite on viime aikoina ollut poliittisissa keskusteluissa taka-alalla. Solidaarisuuden näkymät ovat kuitenkin tärkeitä minä tahansa aikakautena.

Solidaarisuudella usein viitataan yksilön valmiuksiin auttaa pyyteettömästi. Kyse ei kuitenkaan ole vain yksilön motiiveista.

> *Solidaarisuus on ennen kaikkea yhteisön ominaisuus.*

Solidaarisuus on ennen kaikkea yhteisön ominaisuus, joka viittaa yhteisvastuuseen yhteiskuntaa koossapitävänä moraalina. Tämän ominaisuuden heikkenemisestä tunnetaan perusteltua huolta.

Käsittelen solidaarisuuden näkymiä suhteessa taloudelliseen ajatus- ja organisointitapaan. Hahmottelen asiaa kolmen ulottuvuuden kautta, joissa kaikissa solidaarisuus jää tavalla tai toisella taka-alalle.

Teppo Eskelinen
Teppo Eskelinen, YTT (dos.), työskentelee kehitysyhteistyön maisteriohjelman ma. yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa.

Selaa arkistoa

Arviot
demokratia
Euroopan unioni
populismi
Venäjä
Suomi
Retoriikka
Turvallisuuspolitiikka
Tutkimus
Yhdysvallat
Maahanmuutto
Media
Yliopisto
Eurooppa
ilmastonmuutos
Tasa-arvo
Terrorismi
Vaalianalyysit
Ranska
Ukrainan kriisi

Uusimmat podcastit

”Chile: Metrolipun hinnankorotukses...
ANITTA KYNSILEHTO

00:00 00:00

1. ”Chile: Metrolipun hinnankorotuk... 5:05
2. ”Kirjailijahaastattelussa Jussi Jalo... 44:49
3. ”Kapitalismin muodot ja institution... 12:21
4. ”Myytti nuorten poliittisesta passii... 13:48
5. ”Suomi on kokoaan suurempi ym... 6:15

Kaikki julkaistut podcastimme löytyvät

Ensimmäinen näkökulma liittyy taloudellisen oikeudenmukaisuuden teoriaan. Toisessa on kysymys moraalisten suhteiden korvautumisesta taloudellisilla suhteilla. Kolmas on solidaarisuutta heikentävä yhteiskuntapolitiikka.

Solidaarisuuden paikka oikeudenmukaisuusteoriassa

Minkä verran solidaarisuuden merkitystä tunnistetaan keskusteluissa taloudellisesta oikeudenmukaisuudesta? Jos aihe ei esiinny oikeudenmukaisuutta teoretisoitaessa, on varsin todennäköistä, ettei siihen kiinnitetä riittävästi huomiota yhteiskuntapolitiikassakaan.

Jollain tasolla taloudellisen oikeudenmukaisuuden teoretisoinnissa tunnistetaan solidaarisuuden rooli muun toiminnan edellytyksenä. Esimerkiksi Arto Laitisen ja Anne Birgitta Pessin muotoilun mukaan yhteisvastuun ajatus sisältää ajatuksen siitä, että riittävä sisäinen solidaarisuus on yleinen etu.

Monet talouden toimintaa analysoineet moraalifilosofit ovat todenneet markkinoiden ja muiden talousinstituutioiden toiminnan edellyttävän, että suurimman osan aikaa ihmiset toimivat moraalisesti. Ilman riittävää luottamusta markkinat lamaantuisivat.

Nämä huomiot uhkaavat kuitenkin jäädä jonkinlaisiksi reunahuomautuksiksi. Tyypillisesti oikeudenmukaisuuden jäsentäminen keskittyy irralliseksi kuvattujen yksilöiden hallitsemiin resursseihin ja sivuuttaa jaetut moraalikäsitykset tai vallitsevan mentaliteetin.

> *Solidaarisuus koskee aihepiirejä, joita resursseihin keskittyvä oikeudenmukaisuuspuhe ei tavoita: yhteisöllisyyden tunnetta, jaettua moraalia ja luottamusta.*

On kovin eri asia ajatella, että yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus perustuu keskinäisen luottamuksen ylläpitämiseen ja solidaarisen yhteisön dynamiikkaan, kuin nähdä oikeudenmukaisuus pelkästään kysymyksenä taloudellisten hyvien jakamisesta erillisille yksilöille.

Nykyisin vallalla oleva liberaali teoria painottaa jälkimmäistä tulkintaa. Se jäsentää yhteiskuntia yksilöiden välisinä sopimuksina.

Keskustelua käydään siitä, minkä verran oikeudenmukaisuus vaatii ja oikeuttaa yksilöiden toimintaan puuttumista. Solidaarisuus taas koskee aihepiirejä, joita resursseihin keskittyvä oikeudenmukaisuuspuhe ei tavoita: yhteisöllisyyden tunnetta, jaettua moraalia ja luottamusta.

Onkin tärkeää kysyä, menetetäänkö teoretisoinnissa jotain olennaista, jos keskitytään vain yksilöiden tuloihin.

Toki esimerkiksi John Rawlsin edustamassa liberaalissa teoriassa oletetaan, että ihmisillä on jonkintasoinen uskollisuus yhteiskunnan perusinstituutioille. On kuitenkin epäselvää, mikä tätä uskollisuutta pitäisi yllä.

Jos ihmiset orientoituvat henkilökohtaisten päämääriensä mukaan pitäen yhteistoimintaa vain välttämättömänä pahana, ei näillä samoilla ihmisillä ole välttämättä myöskään motivaatiota ylläpitää oikeudenmukaisuutta lisääviä rakenteita. Oikeudenmukaisuutta on vaikea käsitellä uskottavasti niin, että sivuutetaan kokonaan vallitseva moraalinen motivaatioperusta.

Muuttuvat ihmisten väliset suhteet

omalta sivultaan.

Kevään 2020 Politiikasta kouluissa -vierailujen haku on käynnissä!

Vaikka oikeudenmukaisuusteoria voi olla osittain performatiivista, solidaarisuuksien heikentymistä ei toki voi selittää pelkästään yksilöihin keskittyvällä teoretisoinnilla. Myös ihmisten väliset suhteet muuttuvat.

Tämä ei tarkoita sitä, että moraalinen tai epäitsekäs asennoituminen katoaisi, vaan sitä, että sosiaalinen kontrolli vaihtuu taloudellisiksi suhteiksi tai moraalinen toiminta taloudellistuu.

Nykyisin on varsin yleinen ajatus, että sosiaaliseen kontrolliin luottamisen sijaan asioille pitäisi saada ”hintalappu”. Taloudelliset sanktiot ja kannustimet johtavat ajattelemaan, että ”moraaliset velat” voidaan kuitata taloudellisilla transaktioilla.

Esimerkiksi suorastaan ylisiteeratussa taloustieteellisessä tutkimuksessa luotiin päiväkoteihin taloudellinen sanktio vanhemmille, jotka hakivat lapsensa myöhässä.

Tuloksena oli, että sanktio *lisäsi* myöhästelyä, kun sen odotettiin kannustavan aikataulun mukaiseen toimintaan. Sen sijaan, että olisi koettu huonoa omaatuntoa työntekijän roikottamisesta töissä, asia voitiin kuitata maksamalla sakko.

Empatian ja moraalisen paineen voi tavallaan työntää sivuun, kun asiasta maksaminen on mahdollista.

> *Markkinayhteiskunnassa on helpompi osoittaa välittämistä kuvitteellisilla ostotapahtumilla kuin miettiä, miten taloudellisiin suhteisiin liittyviä hierarkioita voisi purkaa.*

Toinen samankaltainen ilmiö on hyväntekeväisyys moraalin taloudellistumisena. Markkinayhteiskunnassa on helpompi osoittaa välittämistä kuvitteellisilla ostotapahtumilla kuin miettiä, miten taloudellisiin suhteisiin liittyviä hierarkioita voisi purkaa.

Varainkeruutarkoituksiin luodaan pseudotuotteita, kun hyväntekeväisyyslahjoituksia konkretisoiden hintoja lasketaan esimerkiksi lehmälle, kuokalle, ammatille tai ehjille sukuelimille. ”Hyvyyden markkinoilla” korostuvat viestintä, vetoavat kertomukset ja mainonnan käyttö aivan kaupallisten toimijoiden tapaan.

Solidaarisuus pelkistyy herkästi rahanlahjoittamiseksi auttamisen ammattilaisille. Kuten eräskin suuri järjestö taannoin mainosti: ”Anna rahaa. Se riittää”.

Solidaarisuuksien ylläpitäminen pidemmällä aikavälillä edellyttäisi muutakin kuin maksutapahtumia: jonkinlaisen yhteyden ja ymmärryksen lahjoituksen kohteen välillä, empatiakyvyn kehittämistä maantieteellisten ja kulttuuristen etäisyyksien yli, opiskelua ja muutakin yhteiskunnallista osallistumista.

> *Solidaarisuus on horisontaalista ja kunnioittavaa, kun taas hyväntekeväisyys vertikaalista ja nöyryyttävää.*

Uruguaylaisen kirjailijan Eduardo Galenon tunnetun muotoilun mukaan solidaarisuus on horisontaalista ja kunnioittavaa, kun taas hyväntekeväisyys vertikaalista ja nöyryyttävää. Vastaanottajalta odotetaan vähintään kiitollisuutta.

On täysin mahdollinen skenaario, että solidaarisuus alkaa tuotteistua myös perinteisten hyvinvointivaltioiden sisällä. Kun yhteiskunnalliset kokemukset eriytyvät, myös kannatus sosiaalisten oikeuksien turvaamiseen vähenee. Hyvän

mielen transaktiot voivat tällöin ilmestyä turvaverkkojen korvaajiksi, erityisesti kun ne siirtävät valtaa maksajille.

Solidaarisuutta heikentävä yhteiskuntapolitiikka

Toki solidaarisuuden väheneminen johtuu myös harjoitetusta yhteiskuntapolitiikasta, ei ainoastaan taloudellisten suhteiden vallasta. Tässä voidaan erottaa kaksi tasoa: yhteiskunnan yleinen eriarvoistuminen ja subjektiviteettien tuotanto.

Eriarvoisuuden kasvu vähentää jaettuja kokemuksia, mikä rapauttaa empatiakykyä. Eriarvoistumiskehityksen tuottamassa luokkayhteiskunnassa on harvinaista ulottaa solidaarisuutta materiaalisten asemien yli.

> *Eriarvoistumiskehityksen tuottamassa luokkayhteiskunnassa on harvinaista ulottaa solidaarisuutta materiaalisten asemien yli.*

Hyvinvointivaltion erityinen onnistuminen oli taas siinä, että taloutta pystyttiin kasvattamaan pitäen kuitenkin yhteisön sisäisestä solidaarisuudesta ja luottamuksen tunteesta kohtuullisen hyvin kiinni.

Yhteiskunnallisten kokemusten eriytymistä tuotetaan hyvinkin aktiivisesti. Usein toimia perustellaan tarkoituksenmukaisuudella tai kansainvälisillä trendeillä. Joskus taloudellisen eriarvoisuuden kasvua kannatetaan avoimestikin, kun esimerkiksi ajatellaan tuloerojen kasvun lisäävän motivaatiota työntekoon.

Tämä voi pitää tai olla pitämättä paikkansa, mutta joka tapauksessa se vaikuttaa työmotivaatiota paljon laajempiin kysymyksiin.

Taloudellisten erojen tasaamisessa myös ammattiliittojen painostusvoimalla oli keskeinen rooli. Tämä voima heikkenee huomattavasti, kun ihmiset orientoituvat yksilökeskeisemmin ”pitämään huolen omista asioistaan”.

Sen lisäksi, että viimeaikainen politiikka on ollut yleisesti ottaen yhteiskunnallisia kokemuksia eriyttävää ja polarisoivaa, tietoisella politiikalla myös luodaan vähemmän solidaarisia subjektiviteetteja. Solidaarisuudet heikkenevät, kun kokemus kilpailutilanteessa toisiaan vastaan olemisesta yleistyy.

> *Solidaarisuudet heikkenevät, kun kokemus kilpailutilanteessa toisiaan vastaan olemisesta yleistyy.*

Kilpailua tuotetaan nykyisin laaja-alaisesti ja järjestelmällisesti – kiinnostavaa kyllä hyvin harvoin itse kilpailun haittavaikutuksiin puuttuen. Sen sijaan kilpailun uskotaan lisäävän tuotannon tehokkuutta ja kuluttajan valinnanvaraa ja olevan myös avoimesti organisoituna oikeudenmukaista.

Esimerkiksi useiden julkisten palveluiden tuotannossa tuottajia kilpailutetaan säännöllisin väliajoin rutiininomaisesti. Tämä aiheuttaa jatkuvaa epävarmuutta ja tehostamisen painetta.

Kilpailu näkyy yhtä lailla, vaikkakin erilaisessa muodossa, myös esimerkiksi yliopistoilla, joissa jatkuva kilpailu ulkoisesta rahoituksesta muuttuu entistä hallitsevammaksi.

Kokemus yrittäjämäisemmästä olemisesta ja jatkuvasta kilpailusta yleistyy ympäri työmarkkinoita. Tämä heikentää solidaarisuutta ja valmiutta yhteistyöhön.

Kyse on nimenomaan opetetusta eetoksesta. Yrittäjän identiteetti ei ole ”luonnollista itsekkyyttä”, vaan nykyisin ala-astetta myöten opetettu ajatustapa.

Lopuksi

Solidaarisuus ei ole talouden vastakohta, vaan monessa mielessä myös taloudellisen toiminnan edellytys. Kuitenkin juuri talouteen liittyvät ajatustavat ja politiikkaideat usein joko sivuuttavat solidaarisuuden merkityksen tai tuottavat sitä heikentäviä sivuvaikutuksia.

Yhteiskuntapolitiikkaa suunniteltaessa ja arvioitaessa tulisikin ottaa laajemmin huomioon yhteiskunnan kyky ylläpitää solidaarisuutta. Solidaarisuuden kehystyminen ”tehokkuuden vastaisena”, naivina tai epäolennaisena voi aikaansaada hyvinkin tuhoisaa yhteiskuntapolitiikkaa.

> *Solidaarisuuden kehystyminen ”tehokkuuden vastaisena”, naivina tai epäolennaisena voi aikaansaada hyvinkin tuhoisaa yhteiskuntapolitiikkaa.*

Yllä hahmotellut solidaarisuuden rapautumiset kaikki esittävät, pieninä väläyksinä, miten asioita voidaan pyrkiä kuvaamaan ja järjestämään hyvässä tarkoituksessakin – samalla kuitenkin sivuuttaen yhteiskunnassa vallitseva solidaarisuuden merkitys.

Esimerkiksi kilpailun lisäämisen yhteydessä voidaan korostaa ”reilua kilpailua” tai ”mahdollisuuksien tasa-arvoa” ja silti tuottaa hyvin ongelmallisia käytäntöjä. Samoin vilpitön moraalisuus voi typistyä taloudellisiksi transaktioiksi.

Solidaarisuuden rapautuminen on seurauksistaan huolimatta hämmentävän helppo sivuuttaa. Ilmeisesti tällöin oletetaan, että moraalikysymykset ovat yhteiskuntapolitiikan suunnittelun ja sen tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden arvioinnin ulkopuolella olevia kysymyksiä.

Kirjoitus on osa Solidaarisuus-juttusarjaa.

Teppo Eskelinen, YTT (dos.), työskentelee kehitysyhteistyön maisteriohjelman ma. yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopistossa.

Jaa tämä:

Facebook Twitter LinkedIn WhatsApp Reddit Tulosta

Lue myös nämä:

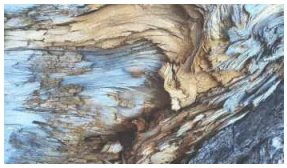

Raakalaisten ja narrien mielivallassa
22.11.2018

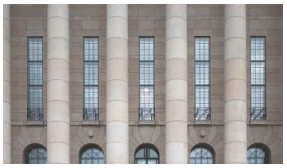

Tekosyiden aika on ohi! Sipilän ja Rinteen hallitusohjelmapuheet vertailussa
10.10.2019

Eurooppa ja Italian historiallinen muisti
7.1.2019

LUOTTAMUS, OIKEUDENMUKAISUUS, SOLIDAARISUUS, TALOUS

Jätä kommentti

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista.

Kommentti

Nimi *

Sähköposti *

Verkkosivu

Tallenna nimeni, sähköpostiosoitteeni ja verkkosivusto tällä selaimella.

Ilmoita sähköpostilla tulevista kommenteista.

Ilmoita sähköpostilla uusista postauksista.

Lähetä kommentti

Seuraa meitä Facebookissa

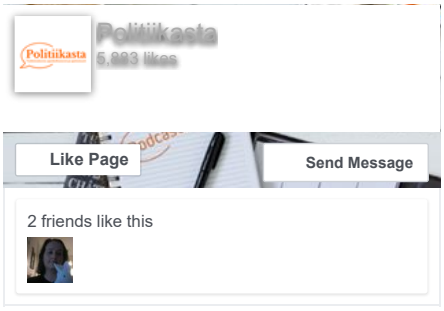

Seuraa meitä

Seuraa meitä Twitterissä

Meistä

Etusivu
Mikä?
Arkisto
Videot
Tapahtumat
Podcastit
Toimitus
Kirjoittajat
Politiikasta kouluissa
Terms & Privacy Policy

Politiikasta kouluissa -haku keväälle 2020 on auki!

Onko sinulla kysyttävää?

Ota yhteyttä

@ Politiikasta.fi ISSN 2323-7090